

П. Л. Фріс, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ «КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ»

Творчим колективом, сформованим на базі відділу дослідження проблем кримінального права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України (В. І. Борисов, Д. П. Євтуєва, Н. В. Нетеса, О. О. Пашенко, М. В. Шепітько, М. В. Карчевський, В. В. Федосєєв, В. В. Базелюк, К. А. Новикова, Д. О. Куковинець, В. В. Федюк), підготовлено монографію «Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки в Україні», яка присвячена вирішенню низки наукових питань, що постають у відповідній сфері правового регулювання.

Рецензована робота складається із чотирьох розділів, що містять чотирнадцять підрозділів.

Розділ I роботи «Інформаційні кримінально-протиправні діяння, що посягають на основи національної безпеки України» присвячено дослідженню тих кримінальних правопорушень, котрі посягають на інформаційну безпеку та розташовані законодавцем у розділі I Особливої частини КК України («Злочини проти основ національної безпеки України»). Послідовно розглянуті інформаційні кримінально-протиправні діяння, що посягають на суверенітет, територіальну цілісність, недоторканність України (статті 109, 110 КК), зовнішню та внутрішню безпеку України (статті 111, 111¹, 111², 114 КК), обороноздатність України (ст. 114² КК України). Зокрема, у розділі обґрунтовано підкреслюється, що суспільні відносини, які забезпечують інформаційну безпеку, є додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК. Для визначення його основного безпосереднього об'єкта автори монографії пропонують звернутися до назви цієї статті та її диспозиції, оскільки там зазначаються такі

цінності для суспільства, як конституційний лад та державна влада. Тому цілком логічним вбачається висновок правознавців про те, що відповідним об'єктом є суспільні відносини з приводу охорони саме цих цінностей, які, у свою чергу, виступають як предмет названих суспільних відносин. Також слід відзначити висновок дослідників щодо того, що кримінальна караність публічних закликів за ч. 1 ст. 111¹ КК має обмежуватися лише закликами до підтримки тих рішень або дій держави-агресора та інших указаних у законі суб'єктів, а також до співпраці з ними, які не спрямовані на виконання державою-агресором зобов'язань, передбачених міжнародним гуманітарним правом.

Розгляд системи суспільних відносин, кримінально-правова охорона яких забезпечується нормами статей 111 і 114 КК, дозволив авторам дослідження підсумувати, що основним безпосереднім об'єктом як державної зради (ст.111 КК), так й шпигунства (ст.114 КК), є основи зовнішньої безпеки України. Поряд з основним об'єктом також виділено додатковий обов'язковий об'єкт – основи інформаційної безпеки, що є характерним лише для такого суспільно небезпечного діяння, як шпигунство (статті 111 і 114 КК). Означене рішення зумовило висновок щодо віднесення шпигунства до інформаційних кримінальних правопорушень. Враховуючи специфіку шпигунства, в роботі, додатково до пропозицій стосовно виділення шпигунства в самостійну норму закону про кримінальну відповідальність, наведені власні обґрунтування щодо такого рішення. Передбачено, що суб'єктом вчинення такого діяння мають бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства.

Розділ II «Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці та іншої інформації, що забезпечує обороноздатність держави» складається із трьох підрозділів, в яких під кутом зору забезпечення інформаційної безпеки послідовно аналізуються такі кримінальні правопорушення: «Розголошення державної таємниці» (ст. 328 КК); «Втрата документів, що містять державну таємницю» (ст. 329 КК); «Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни» (ст. 330 КК); «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості» (ст. 422 КК). Зазначається, що відмітною рисою усіх зазначених норм є їх бланкетний характер, що зумовлює необхідність звернення до норм інших галузей законодавства при встановленні ознак відповідних правопорушень. Зокрема, при розголошенні державної таємниці суб'єкт порушує вимоги нормативних актів, що регламентують порядок поведіння з державною таємницею.

Розділ III «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку» складається із двох підрозділів, присвячених розгляду кримінальних правопорушень у сфері використання інформаційних технологій (статті 361–363¹ КК України) (підрозділ 3.1), а також перспективам кримінально-правового регулювання в контексті розвитку інформаційних технологій (підрозділ 3.2). Проведене авторами дослідження дозволяє їм констатувати, що проблема латентності «комп'ютерних» кримінальних правопорушень, реального масштабу та фактичної поширеності посягань на кібербезпеку в Україні дійсно потребує самостійного аналізу.

Розгляд матеріалу, що міститься у розділі IV «Інформаційні кримінально-протиправні діяння, що посягають на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок», дозволив підсумувати, що такі кримінальні правопорушення, як: пропаганда війни (ст. 436 КК), виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436¹ КК) та виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436² КК), є особливо небезпечними діяннями в сучасних умовах інформаційних війн та гібридних загроз, коли деструктивна інформація може швидко поширюватися через засоби масової інформації та соціальні мережі. Вони спрямовані на підриг національної безпеки, дестабілізацію суспільства й маніпуляцію громадською думкою, а тому удосконалення кримінально-правової протидії цим кримінальним правопорушенням є важливим завданням національного кримінального права.

Наукова робота відповідає критеріям новизни та оригінальності. Монографію написано науковим стилем, на високому рівні. При її написанні використана значна кількість наукових джерел, прикладів із судової практики, нормативних актів. Так само міститься критичний підхід до їх змісту, зроблені пропозиції для покращення чинного національного законодавства.

Наведене дозволяє констатувати, що рецензоване видання становить інтерес для наукових співробітників, викладачів, здобувачів вищої юридичної освіти, працівників правозастосовних органів України, а також усіх, хто цікавиться проблемами науки кримінального права.

Рецензія надійшла до редакції: 10.10.2024 р.

Прийнята до друку: 20.11.2024 р.